Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Kako njemački diplomata ugrožava bosanskohercegovačku demokratiju Kontroverzna intervencija na nedavnim izborima u balkanskoj državi rizikuje osnaživanje nacionalističkih ekstremista

Jasmin Mujanović

Prvi objavljen: New Lines Magazine.

Prije posljednje ruske invazije na Ukrajinu u februaru i pokolja koji je uslijedio protiv civilnog stanovništva pokrenutog od strane ruskih okupacionih snaga, Bosna i Hercegovina je bila ta koja je svjedočila najsmrtonosnijem ratu u Evropi od 1945. Prošlo je skoro 30 godina od završetka rata u Bosni, a ova zemlja nosi još jednu sramotnu titulu: zemlja s najsloženijim ustavnim i izbornim režimom na svijetu.

To je zato što je Dejtonski mirovni sporazum uz posredovanje SAD-a, kojim je okončan rat u Bosni 1995. godine, to učinio stvaranjem labirintske ustavne strukture koja je podijelila vlast u poslijeratnoj Bosni na izričito etno-sektaške linije koje se sastoje od tri takozvana konstitutivna naroda u zemlji (pojam uveden sporazumom): Bošnjaci, Hrvati i Srbi. Kao rezultat toga, Bosna, koja je otprilike veličine Kostarike te danas ima populaciju od oko ispod 3 miliona, ima 14 različitih vlada i stotine ministara, od kojih su skoro svi imenovani na izričito sektaškoj osnovi. Ustav BiH, koji je aneks sporazuma, nikada nije ratifikovan u Parlamentu države.

Na vrhu ove nevjerovatne strukture nalazi se Ured visokog predstavnika (OHR), međunarodno imenovanog diplomate koji ima ulogu konačnog autoriteta za provedbu Dejtonskog sporazuma, što ga također čini glavnim tumačem bosanskog ustavnog prava. Trenutni visoki predstavnik, Christian Schmidt, bivši njemački parlamentarac, može ispraviti svako kršenje Dejtona, ustava ili bosanskog zakona u širem smislu putem svojih takozvanih bonskih ovlasti -široka izvršna ovlaštenja koja mu omogućavaju da mijenja i nameće zakone, smjenjuje izabrane zvaničnike i preusmjerava sredstva unutar bosanskohercegovačkog vladajućeg sistema, među ostalim državnim nadležnostima.

Upravo se ovaj ured sada našao u središtu oluje neslaganja u vezi kako osnovnog demokratskog legitimiteta nedavno završenih općih izbora u zemlji, tako i smjera zapadne politike u Bosni.

U prethodnom eseju za New Lines, posvetio sam se istraživanju širokih kontura

složenog procesa izborne reforme u zemlji. Kao što sam tada objasnio, počevši od 2009. godine, bosanska država je izgubila niz značajnih sudskih predmeta i pred Evropskim sudom za ljudska prava i pred Ustavnim sudom zemlje. Ovim odlukama utvrđeno je da su veliki segmenti postojećeg ustavnog režima u zemlji bili flagrantno diskriminatorni, prije svega prema Bosancima koji se nisu identifikovali i/ili nisu bili pripadnici konstitutivnih naroda. Bosna je morala uskladiti svoje ustavne i izborne norme sa liberalno-demokratskim standardima koji su namijenjeni svim državama članicama Vijeća Europe.

Od tada se jednostavno postavlja pitanje: kako? Ipak, u Bosni "kako" je sve samo ne jednostavno.

Zbog opsežnih blokada i veta od kojih se sastoji Dejtonski režim, koji su navodno namijenjeni promovisanju "podjele vlasti", mali sektaški akteri imaju značajna ovlaštenja da ugase vlast i tako opstruiraju reforme sistema. Veći dio protekle decenije, jedan akter, hrvatski nacionalistički HDZ-ov blok, iskoristio je otprilike svojih 9% povrata na nacionalnim izborima da zaustavi cijelu državu. To su učinili u dogovoru sa svojim partnerima iz glavne srpske nacionalističke stranke, SNSD-a. HDZ već četiri godine blokira formiranje vlasti u entitetu Federacija — većem od dvije primarne administrativne jedinice nastale u Bosni nakon rata, u kojoj živi većina bošnjačke i hrvatske zajednice. U međuvremenu, SNSD je iskoristio svoju vladu u Republici Srpskoj (RS) — drugom entitetu u kojem dominiraju Srbi — da potpomaže sličnu višegodišnju secesijsku krizu, uz podršku Beograda i Moskve.

Upravo u ovoj klimi političke i pravne krize Bosanci su glasali i na predsjedničkim i na parlamentarnim izborima 2. oktobra. Rezultati se još uvijek obrađuju, a istovremeno je ohrabrujuće i otrežnjujuće da u dijelovima zemlje čak 20% glasačkih listića ostaje neprebrojano. Međutim, u trenucima nakon zatvaranja birališta, postupci visokog predstavnika Schmidta su se pokazali najpresudnijim.

Što se tiče rezultata, za početak, po prvi put u historiji zemlje, član multietničkog, ljevičarskog SDP-a osvojio je bošnjačko mjesto u tročlanom državnom Predsjedništvu. Denis Bećirović je pobijedio nepopularnog dugogodišnjeg lidera bošnjačke nacionalističke stranke SDA, koji je zajedno s porodicom i užim krugom posljednjih godina bio upleten u niz korupcijskih i kriminalnih afera. Uprkos tome, SDA je i dalje imala iznenađujuće dobre rezultate na parlamentarnim izborima, iako je heterodoksna koalicija reformističkih kandidata osvojila više od trećine glasova u raznim dijelovima zemlje, uključujući i Bećirovićevog bivšeg kolegu iz SDP-a, koji je ponovo izabran za hrvatsko mjesto u predsjedništvu zahvaljujući glasovima umjerenih Hrvata, Bošnjaka te "Ostalih". To je izazvalo još jednu apoplektičnu reakciju HDZ-a, koji smatra podršku člana državnog Predsjedništva Željka Komšića među bošnjačkom zajednicom činom obespravljivanja svojih pristalica. Ipak, HDZ je poboljšao vlastite rezultate na parlamentarnim izborima, a njihovi partneri u secesionističkom SNSD-u hoš jednom su uspjeli izbjeći izazove marginalno umjerenijih srpskih stranaka u entitetu RS.

Međutim, prije nego što je išta od ovoga postalo jasno, samo nekoliko minuta nakon zatvaranja birališta 2. oktobra, izašle su vijesti da se Schmidt sprema da iskoristi svoje bonske ovlasti kako bi izmijenio izborne zakone entiteta Federacije da bi riješio samo jedan od osam neriješenih ustavnih slučajeva države. Namjeravao je riješiti pitanje o

odluci Ustavnog suda BiH o predmetu Ljubić iz 2018. godine, koja se bavila načinom na koji su delegati u gornjem domu entiteta Federacije, Domu naroda, bili raspoređeni. Schmidtov prethodnik, Valentin Inzko, zauzeo je formalni stav da je odluka o predmetu Ljubić već provedena tehničkim izmjenama od strane Izborne komisije BiH, ali je HDZ tvrdio suprotno i tako blokirao Vladu Federacije za cijeli mandat nakon 2018.

Do 20 sati OHR je potvrdio medijske izvještaje i objavio novi zakon. Bio je to izvanredan trenutak. Iako je Bosna bila pod nadzorom mnoštvo timova iz cijelog svijeta zaduženih za praćenje izbora, uključujući delegacije na visokom nivou iz SAD-a i EU, visoki predstavnik je mijenjao izborne zakone zemlje. U bilo kojoj drugoj zemlji takav događaj bi se smatrao de facto pučem. Posmatračke misije su zaista bile nezadovoljne njegovim postupkom, a brojni visoki članovi Europskog parlamenta izdali su izjave u kojima su kritikovali Schmidta, smatrajući njegov potez nasiljem nad demokratskim procesom u zemlji.

U svojim javnim izjavama u izbornoj noći i u sedmicama nakon toga, iz OHR-a su tvrdili da je primarna svrha njihove intervencije bila "deblokada" entiteta Federacije. Naglasili su svoje uvođenje niza funkcionalnih mjera koje ograničavaju, ali ne uklanjaju u potpunosti izglede za opstrukcionističke aktivnosti od strane HDZ-a. Međutim, najznačajnija izmjena zakona odnosila se na proširenje vijeća tri konstitutivna naroda u Domu naroda te izmjenu njihove uloge u imenovanju predsjednika entiteta, koji predstavlja ključnog aktera u vladinom procesu, u cilju ojačanja HDZ-ove dominacije u vijeću.

Primarni efekat zakona će biti pomicanje granice potrebne za imenovanje kandidata za predsjednika Federacije sa šest od 17 članova (35,3%) na 11 od 23 člana (47,8%), objasnili su analitičari Bodo Weber i Kurt Bassuener iz Vijeća za politiku demokratizacije na online forumu Just Security. Nacrt zakona koji je OHR predložio u julu, a koji je izazvao talas reakcije javnosti i međunarodne zajednice zbog uvođenja dodatnih diskriminatornih etničkih odredbi, ipak je predviđao niži prag za imenovanje predsjednika entiteta Federacije.

Osim toga, kritičari strahuju da će većina novih hrvatskih članova vijeća biti izvučena isključivo iz HDZ-ovog političkog središta, što znači da će mu njegova baza osigurati trajni pritisak na entitet Federacije, bez obzira na to koliko loše stoji stranka u multietničkim regijama zemlje. Zbog bliske saradnje sa SNSD-om, postoji i zabrinutost da će HDZ sada moći (in)direktno i trajno kontrolisati formiranje vlade na državnom nivou.

Ako je cilj stvarno bio "funkcionalnost" entiteta Federacije, nije jasno zašto visoki predstavnik nije jednostavno uveo samo te izmjene funkcionalnosti, ostavljajući izabranim dužnosnicima mogućnost da se dogovore oko novog formata za Dom naroda. Ako je protuargument da su se te prilike pružale već godinama (a jesu), to opet ne objašnjava činjenicu da je nova parlamentarna skupština upravo izabrana, uz mali, ali značajan porast broja vjerodostojnih reformističkih zakonodavaca. OHR im je oduzeo priliku da izmijene zakonodavne institucije i izborne procese vlastite zemlje.

Ukratko, Bosanci su glasali prema jednom skupu pravila, ali će njihovi glasački listići

bili razvrstani prema drugom skupu. U zavisnosti od konačnih izbornih rezultata, sasvim je vjerovatno da će Schmidt promijeniti ko može formirati vladu, barem u entitetu Federacije. Funkcionalno gledano, to znači da će visoki predstavnik promijeniti rezultate izbora, gotovo u potpunosti u službi političke stranke za koju OHR tvrdi da je jedan od glavnih tvoraca trenutnog političkog haosa u BiH.

Čak štoviše, zvaničnici hrvatske vlade, koji su godinama lobirali kod OHR-a, EU, NATO-a, Vijeća Evrope, Organizacije za europsku sigurnost i saradnju te pojedinih zapadnih metropola u cilju nametanja ovih promjena po nalogu svojih klijenata u HDZ-u, odmah su se oglasili na društvenim mrežama kako bi sebi čestitali na uspjehu u krađi izbornog procesa u susjednoj državi, dodajući da je to samo "prvi korak" u širem projektu preoblikovanja Bosne po uzoru na Zagreb.

Šta će se desiti sa Bosnom, ostaje da se vidi. Promjene koje je nametnuo OHR se na prvi pogled čine toliko tehničkim da većina građana neće moći shvatiti razmjere njihovog uticaja. Jasno je da je glavni cilj uvođenja promjena dok su se prebrojavali glasovi bio da njihova puna snaga bude prikrivena uzbuđenjem izazvanim rezultatima izbora. Bila je to, u stvari, neka vrsta pristupa šoka i strahopoštovanja po diplomatskom nalogu. U tom pogledu je ovaj pokušaj bez sumnje bio uspješan.

Međutim,od tada je Komšić podnio hitan zahtjev Ustavnom sudu BiH kako bi se ocijenila zakonitost izmjena koje je nametnuo visoki predstavnik. Ako sud donese odluku na temelju prethodnog, trebalo bi da poništi zakon zbog diskriminacije. Ostaje otvoreno pitanje, hoće li i kada će to učiniti. Ako sud ipak presudi protiv Schmidta, udar na njegov kredibilitet bi bio nepopravljiv.

Reakcija javnosti je prigušena. Dvije sedmice nakon izbora, vjerovatnoća za uličnе proteste se smanjuje.

Odaziv na izbore — koji je u lokalnim medijima naširoko prikazivan kao historijska prilika za smjenjivanje ukorijenjenog nacionalističkog sistema — iznosio je svega 50%. Trendovi iseljavanja i dalje su kataklizmični, a stopa nataliteta u zemlji također pada. Sada je glavna međunarodna institucija u zemlji intervenisala kako bi dodatno učvrstila sposobnost nacionalističke oligarhije, onih koji su odgovorni za katastrofalne socioekonomske uslove u državi, da vladaju i pljačkaju. U strukturnom pogledu, opasnost od onoga što je Schmidt uradio jeste da uvjeri ono malo preostalih Bosanaca u zemlji da im je čak i pomisao na promjenu oduzeta.

Ako to na kraju bude dugoročni ishod intervencije OHR-a, onda će i ovdje mnogi Bosanci smatrati kako je međunarodna zajednica implicitno ispunila plan ekstremističkih elemenata u ovom društvu: srpskih i hrvatskih nacionalista koji žele da Bosna potpuno nestane, ili da se u najmanju ruku većina njenih naroda i historijskih zemalja podijeli između Zagreba i Beograda, što je i bio njihov cilj tokom većeg dijela ratnog perioda.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.